

Роман Лехнюк, *На порозі модерного світу. Українські консервативні середовища в Галичині в першій чверті XX століття* [Roman Lechniuk, *U progu nowoczesności. Ukraińskie środowiska konserwatywne w Galicji w pierwszej ćwierci XX wieku*], Львів: Літопис, 2019, 392 ss. + il.¹

Historiografia ukraińska dotycząca zagadnień historii politycznej przez długie lata była (i częściowo nadal jest) uwarunkowana przez czynniki polityczne, jak i trendy ideowe dominujące w dyskursie publicznym. Dlatego przedmiotem zainteresowań badaczy ukraińskiej sceny politycznej w Galicji byli w czasach komunistycznych głównie działacze socjalistyczni, a po 1991 roku zainteresowanie to przesunęło się w kierunku badań nad ruchem narodowym (w tym nacjonalistycznym). Prezentowana książka, autorstwa dr. Romana Lechniuka, absolwenta Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki, a obecnie wykładowcy Uniwersytetu Narodowego „Politechnika Lwowska”, stara się wypełnić widoczną lukę w tej panoramie opcji politycznych wschodniogalicyskich elit. Otóż autor skupił się w swoim dziele na omówieniu historii ukraińskiego ruchu konserwatywnego w pierwszej ćwierci XX wieku.

Pracę otwiera przedmowa redaktora naukowego monografii, doc. dr. Marjana Mudrego z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki, wyraźnie wskazująca, że jest to praca nie tyle dotycząca zagadnienia historii politycznej, ile przede wszystkim wpisująca się w nurt badań nad historią idei. Wspólnym mianownikiem dla Romana Lechniuka jest bowiem konserwatyzm. Autor nie pojmuje go wyłącznie jako linii politycznej, ale jako styl życia, światopogląd, a przede wszystkim przywiązanie do tradycji i wartości chrześcijańskich, które determinowały określone działania polityczne bohaterów jego książki.

Autor podzielił swoją pracę na pięć rozdziałów. Definicji, jak i metodologii własnych badań nad ukraińskim konserwatyżmem poświęcił uwagę w pierwszym rozdziale. Naturalnie w przypadku ukraińskim konserwatyści nie stanowili tak zwartego środowiska, jakim był chociażby polski obóz stańczyków, dlatego Roman Lechniuk musiał niejako skonstruować na potrzeby monografii ramy do opisania działań ważniejszych postaci, gazet czy Cerkwi. Wyodrębnił trzy nurty we wschodniogalicyskim społeczeństwie ukraińskim, które jego zdaniem wpisują się w ideowe założenia

¹ Niniejsza recenzja powstała w ramach projektu OPUS 13, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie, pt. „Pomiędzy dwoma zjazdami w Pradze. Związki między Słowianami w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej w latach 1848–1908” (2017/25/B/HS3/00240, kierownik projektu: prof. dr hab. Antoni Cetnarowicz).

XIX-wiecznego konserwatyizmu: rusofilstwo w swoich różnych odmianach (drugi rozdział), ruch chrześcijańsko-społeczny (trzeci rozdział) oraz hierarchia Cerkwi greckokatolickiej w Galicji (czwarty rozdział). O ile zagadnienie rusofilstwa było już podejmowane przez licznych badaczy w ostatnich latach (wystarczy wspomnieć prace Ołeny Arkuszy i Marjana Mudrego², Ołeksija Suchego³, Włodzimierza Osadcze-go⁴ czy Anny Veroniki Wendland⁵), podobnie jak konserwatywna polityka Cerkwi, zwłaszcza lwowskiej (pisała o tym zagadnieniu m.in. Bernadetta Wójtowicz-Huber⁶, na Ukrainie zaś zwłaszcza Ołeh Turij⁷), o tyle świeckimi politykami konserwatywnymi w ławach Sejmu Krajowego czy Rady Państwa interesowano się w niewielkim zakresie. Dopiero w ostatnich dwu dekadach zaczęły na Ukrainie pojawiać się prace dotyczące ruchu społeczno-chrześcijańskiego w Galicji Wschodniej (pisali o nim Ołena Arkusza⁸, Ihor Czornowoł⁹ i Andrij Klisz¹⁰ oraz Roman Lechniuk posiadający w swym dorobku szereg artykułów o pokrewnej tematyce).

W trzecim rozdziale swojej monografii autor wyłuszczył ważniejsze inicjatywy polityczne tego środowiska, którego liderem przez długie lata pozostawał Ołeksandr Barwinskij, a najważniejszym organem prasowym gazeta „Ruslan”. Warto tu zauważyć, że chociaż w ukraińskiej nauce często łączono tego polityka i jego obóz z ukraińskim ruchem narodowym, autor wykazał różnice między obydwoma nurtami. Przede wszystkim zwrócił uwagę na krytyczny stosunek ukraińskich polityków konserwatywnych do radykalizmu cechującego ukraińskich narodowców. Ważnym osiągnięciem autora jest także zwrócenie uwagi w rozdziale czwartym nie tylko na aktywność i poglądy metropolity Andrzeja Szeptyckiego, ale również biskupa stanisławowskiego, błogosławionego Hryhorija Chomyszyna.

Z analiz Romana Lechniuka wyklują się niejednorodny, ale za to bogaty obraz pewnej alternatywy dla dwóch ideologii, które ostatecznie zdominowały ukraińskie społeczeństwo w dobie tak zwanej masowej polityki w pierwszej połowie XX wieku: socjalizmu i nacjonalizmu. Działania ukraińskich konserwatystów galicyjskich

² O. Аркуша, М. Мудрий, *Русофільство в Галичині в середині XIX – на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд*, „Вісник Львівського університету. Серія історична” 1999, вип. 34, s. 231–268.

³ О. Сухий, *Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті)*, Львів 2003.

⁴ W. Osadczy, *Święta Ruś. Rozwój i oddziaływanie idei prawosławia w Galicji*, Lublin 2007.

⁵ А. В. Вендланд, *Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915*, перекл. Х. Назаркевич, наук. ред. М. Мудрий, Львів 2015.

⁶ B. Wójtowicz-Huber, „Ojcowie narodu”. *Duchowieństwo greckokatolickie w ruchu narodowym Rusinów galicyjskich (1867–1918)*, red. nauk. J. Koźbiał, Warszawa 2008.

⁷ Zob. m.in. О. Турій, *Політичні аспекти діяльності митрополита Андрея Шептицького*, „Ковчег” 2015, ч. 7, s. 277–286.

⁸ O. Аркуша, *Український християнсько-суспільний рух у Галичині на початку XX століття. Політичне товариство „Руська громада” [w:] Шляхами історії. Науковий збірник історичного факультету ЛНУ ім. Івана Франка. На пошану професора Костянтина Кондратюка*, Львів 2004, s. 63–99.

⁹ І. Чорновол, *Українська фракція Галицького крайового сейму*, Львів 2018, *passim*.

¹⁰ А. Б. Кліш, *Між політикою та релігією. Суспільно-християнський рух у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Монографія*, Тернопіль 2018.

na pierwszy plan wysuwały znaczenie zasad chrześcijańskich w życiu publicznym i dążenie do okcydentalizacji narodu ukraińskiego. Te założenia ideowe pozwalały reprezentantom nurtu na szukanie współpracy chociażby z polskimi środowiskami konserwatywnymi w Galicji (zwłaszcza stańczykami). Nieco odrębny przykład na tym tle stanowi omówiony w drugim rozdziale ruch rusofilski, reprezentowany przez część unickiego duchowieństwa, które ciągnęło ku carskiej Rosji, opierając się na tradycji dawnej Rusi Kijowskiej i jej dziedzictwie.

Autor stara się też widzieć konserwatywny ruch ukraiński w szerszym kontekście, nie ograniczając się do granic Galicji czy nawet ściślej – jej wschodniej części. Dlatego też pierwsze dwa podrozdziały piątego rozdziału pracy zostały poświęcone innym ruchom konserwatywnym w Cesarstwie Austrii. Roman Lechniuk pokrótce scharakteryzował konserwatystów: polskich (stańczyków i podolaków), czeskich (staroczechów), w końcu zaś słoweńskich, w tych ostatnich widząc zresztą najwięcej analogii do badanego przez siebie konserwatywnego ruchu ukraińskiego. Szkoda jedynie, że autor pominął niemieckie środowiska konserwatywne w Austrii, o partii Karla Luegera wspominając jedynie na początku trzeciego rozdziału. Ostatni, trzeci podrozdział piątego rozdziału pracy posłużył natomiast Romanowi Lechniukowi do przywołania historii ukraińskiego konserwatyzmu na rosyjskiej Ukrainie. Jedyne zastrzeżenie, jakie można mieć do autora, dotyczy tego, czy nie lepiej byłoby wykorzystać wątki omówione w ostatnim rozdziale nie na końcu pracy, a w jej początkowej części? Ukazanie różnych sił i programów konserwatywnych funkcjonujących w monarchii habsburskiej tworzyłoby interesujące tło dla przywoływanych później konserwatywnych opcji w ukraińskim społeczeństwie w Galicji.

Praca została klarownie skonstruowana, opiera się na źródłach archiwalnych lwowskich, ale i krakowskich, oraz bogatej literaturze przedmiotu (ukraińsko-, polsko-, ale również czesko-, słoweńsko-, niemiecko- i angielskojęzycznej). Bez wątpienia książka Romana Lechniuka jest dziełem godnym zauważenia przez badaczy historii schyłkowego okresu istnienia zaboru austriackiego i losów tego terytorium w pierwszych latach po utworzeniu II Rzeczypospolitej. Wszak – co udało się dostrzec autorowi – ukraińscy konserwatyści z Galicji Wschodniej nie zaprzestali swojej działalności (ani nie przeszli do bezwzględnej opozycji) wraz z klęską zachodnioukraińskiego projektu państwowotwórczego, a starali się kontynuować swoją działalność w nowych realiach politycznych. To zresztą tłumaczy nietypową górną cezurę (rok 1925) wyznaczoną w tytule pracy.

Adam Świątek <http://orcid.org/0000-0003-4256-3496>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

✉ Adres do korespondencji: adam.swiatek@uj.edu.pl